

GRENZELOOS ILLEGAAL

PUSHBACKRAPPORT 2023

11.11.11 – Koepel van
Internationale Solidariteit
Februari 2024

Inleiding

Het aantal pushbacks aan de Europese buitengrenzen nam de voorbije jaren zorgwekkend toe, in die mate dat ze een structureel onderdeel werden van het EU-migratiebeleid.¹ Pushbacks zijn praktijken waarbij mensen op de vlucht aan de grens worden tegengehouden en teruggestuurd zonder dat ze de kans krijgen om bescherming aan te vragen. Dit is volledig in strijd met internationaal en Europees recht (zie kader). Bovendien gaan pushbacks vaak gepaard met geweld en de vernietiging of afname van persoonlijke bezittingen. De aanhoudende rapporten over pushbacks wijzen op een systematisch falen van de EU om respect af te dwingen voor één van de meest fundamentele mensenrechten.

In dit rapport brengen we het aantal pushbacks in 2023 in de verschillende lidstaten in kaart. Vervolgens gaan we dieper in op enkele belangrijke evoluties. We sluiten het rapport af met aanbevelingen naar België – momenteel voorzitter van de Raad van de Europese Unie – en de EU.

PUSHBACKS VERBODEN VOLGENS INTERNATIONAAL EN EUROPEES RECHT

Het recht om asiel aan te vragen is verankerd in het internationaal en Europees recht. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) verbiedt expliciet collectieve uitwijzingen. Het principe van non-refoulement, dat de uitwijzing verbiedt van personen naar landen waar hun veiligheid in gedrang kan komen, is verankerd in de VN Vluchtelingen Conventie, het Handvest van de grondrechten van de EU en het EVRM. Hiermee waarborgt men dat er voorafgaand aan elke beslissing een specifiek onderzoek plaatsvindt en dat er geen algemene maatregel tot uitzetting kan worden genomen. Ook de EU Schengen Border Code, die de binnenkomsten aan de buitengrenzen van de Schengenzone reguleert, bepaalt dat EU-lidstaten moeten handelen in overeenstemming met het Europees recht en 'de verplichtingen inzake toegang tot internationale bescherming en meer bepaald het principe van non-refoulement'. Alle EU-lidstaten zijn gebonden door deze verdragen. Dit houdt in dat mensen de mogelijkheid moeten krijgen om in de EU internationale bescherming te zoeken. Voorafgaand aan elke uitwijzing dient een individuele inschatting gemaakt te worden over mogelijke veiligheidsrisico's voor de persoon in kwestie.

METHODOLOGIE

Voor dit rapport verzamelde 11.11.11 alle beschikbare data over pushbacks vanuit EU-lidstaten naar derde landen voor het jaar 2023. Het gaat daarbij over data uit ngo-rapporten, mensenrechtenorganisaties, VN-organisaties en overheidsdiensten. Deze informatie werd aangevuld met gesprekken met mensenrechtenorganisaties die actief zijn in Hongarije, Litouwen, Letland, Griekenland en Bulgarije. De data zijn na te trekken via de bronvermelding bij elk cijfer.

In dit rapport worden de pushbacks van individuele personen opgeteld. Vaak worden mensen in groep teruggestuurd. In dat geval wordt het aantal mensen in de groep opgeteld om tot een cijfer te komen van het aantal individuele pushbacks. Wanneer bijvoorbeeld tijdens één pushbackoperatie 40 personen worden teruggestuurd, tellen we dit als 40 pushbacks.

Veel personen worden meerdere keren terug geduwd op verschillende momenten, soms gespreid over een langere periode. Het is echter onmogelijk – en ook niet wenselijk - om die gegevens te filteren in de telling. Wanneer eenzelfde persoon drie keer illegaal wordt teruggestuurd, gaat het wel degelijk over drie pushbacks.

In het geval van pushbacks naar Libië is het in de meeste gevallen de Libische kustwacht zelf die de mensen onderschept en terug naar Libië brengt. De ondersteuning vanuit Italië en de EU bij deze pushbacks is echter zo direct en omvangrijk (monitoring en coördinatie van de intercepties vanuit de lucht, financiële en materiële steun aan de kustwacht, trainingen...) dat we ook deze acties meetellen als pushbacks door EU-lidstaten.

1. CIJFERS NORMALISERING PUSHBACKS ALLE BUITENGRENZEN

Bulgarije

In Bulgarije vonden in 2023 op grote schaal pushbacks plaats naar Turkije. Van januari tot eind oktober rapporteerde de Bulgaarse grenspolitie de 'verhinderings' van **170.000** 'illegale' grensoverschrijdingen aan de Bulgaars-Turkse grens.² Lokale hulporganisaties bevestigen dat de overgrote meerderheid van deze 'verhinderings' in werkelijkheid betrekking hebben op **pushbacks** van personen die zich al op Bulgaars grondgebied bevonden.³ Zij zagen het aantal pushbacks de afgelopen twee jaar sterk toenemen.⁴

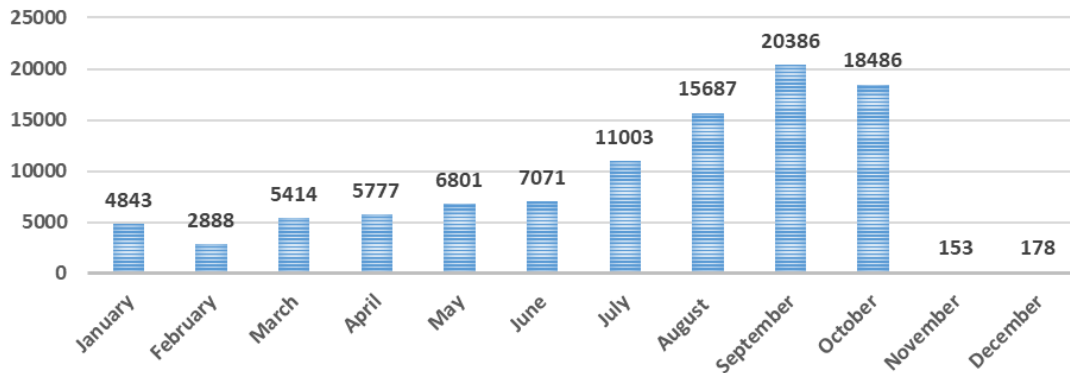
Ook **Frontex** wijst op het probleem. Een Frontex rapport dat werd ingekeken door AFP media maakt melding van: "regelmatige pushbacks, waarbij Frontex-medewerkers opzettelijk op afstand worden gehouden. Deze vinden volgens het rapport niet alleen plaats in ondiepe delen van de rivier, maar zelfs wanneer het water hoog staat en migranten gedwongen worden om te zwemmen, ongeacht hun vermogen of kracht om dat te doen. Daarnaast wijst Frontex op het "ontbreken van geloofwaardige operationele rapportage" door de Bulgaarse grenspolitie wat kan duiden op "een stilzwijgend beleid van niet-rapporteren van acties die de grondrechten van migranten ernstig in gevaar brengen".⁵

Bij deze pushbacks wordt op regelmatige basis **fysiek geweld** gerapporteerd. Mensen worden uitgekleeft, beroofd van persoonlijke bezittingen, geslagen met politiestokken, geïntimideerd door politiehonden en illegaal vastgehouden. Vrouwen lopen een groter risico op seksueel geweld. Lokale ngo's verzamelden getuigenissen over seksuele intimidatie en verkrachting.⁶ In december 2022 documenteerde Lighthouse Reports hoe migranten soms dagenlang werden vastgehouden in een 'kooiachtige' oude hondenkennel bij een politiekantoor op 40 km van de grens. Migranten getuigden dat ze geen voeding of water kregen. Lighthouse Reports fotografeerde verschillende keren de aanwezigheid van Frontex voertuigen op enkele meters van de kooi.⁷

Hongarije

In **Hongarije** werd in 2023 **98.687 pushbacks** genoteerd. Deze cijfers werden publiek gerapporteerd door de Hongaarse overheid. De geloofwaardigheid van die cijfers werd bevestigd in gesprekken van 11.11.11 met lokale mensenrechtenorganisaties in Hongarije. Opvallend is dat er in november en december nauwelijks pushbacks werden gerapporteerd. De reden hierover is geweld tussen rivaliserende smokkelaars in Servië en het feit dat de Servische autoriteiten mensen weg haalden uit de kraakpanden in de grenszone en naar kampen verder weg vervoerde.⁸

PUSH-BACK MEASURES 2023

9

Hongarije nam in juli 2016 een wet aan die de politie expliciet toelaat om mensen naar Servië terug te sturen zonder individuele beoordeling van hun asielaanvraag. Het Hongaarse beleid maakt het de facto onmogelijk om een asielaanvraag te doen in het land. **Over heel 2023 vroegen 30 mensen asiel aan in het land.**¹⁰ In 2020 al oordeelde het Europees Hof van Justitie dat deze wet een schending is van het Europees recht.¹¹ Ook in 2023 oordeelde het Europees Hof dat Hongarije de EU asielwetgeving overtreedt door de toegang tot asiel te belemmeren. Toch blijven pushbacks een dagelijkse praktijk.

Bij deze pushbacks werd regelmatig het **gebruik van geweld zoals stokslagen, aanvallen met honden en het afnemen van bezittingen** gerapporteerd.¹²

Griekenland

Op de **Egeïsche zee** tussen Griekenland en Turkije werden in 2023 **25.855 pushbacks** gerapporteerd.¹³

Ook op de **landsgrens** met Turkije, aan de Evros rivier, werden systematisch pushbacks gedocumenteerd. In de periode maart-december 2023 verzocht de Greek Council Refugees voorlopige maatregelen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens voor feiten die verband hielden met **pushbacks van 176 personen**. Het gaat daarbij ook over niet-begeleide minderjarigen en families met kinderen. In al die gevallen werden de maatregelen door het Hof toegewezen.¹⁴

Een rapport van Artsen zonder Grenzen van november 2023 toont hoe deze pushbacks **systematisch gepaard gaan met fysiek geweld** waaronder stampen, slagen met knuppels, het toedienen van elektroshocks, vernederende lichaamsonderzoeken, het vastbinden van polsen en enkels en het afnemen van bezittingen.¹⁵ Op zee vernietigt de Griekse kustwacht de motoren van boten met migranten, ofwel worden ze verplaatst naar reddingsvlotten waarna ze dobberend worden achtergelaten buiten Griekse wateren. GSM's worden in zee gegooid zodat mensen geen hulp kunnen inroepen.¹⁶

Onderzoek van **Forensic Architecture** bracht aan het licht hoe deze zogenaamde 'drift-backs' op grote schaal worden ingezet. Over een periode van drie jaar (februari 2020 tot februari 2023) verzamelde de organisatie bewijsmateriaal van 2.010 'drift-backs', waarbij in totaal 55.445 mensen betrokken waren.

32 gevallen werden geregistreerd waarbij mensen rechtstreeks door de Griekse kustwacht in zee werden gegooid, zonder enig drijfmiddel. In drie van die gevallen werden de mensen geboeid aangetroffen. Volgens de organisatie kwamen 24 mensen om het leven tijdens een 'drift-back', en nog minstens 17 anderen werden vermist.¹⁷

In mei 2023 publiceerde The **New York Times** een **video** waarin gedocumenteerd is hoe de Griekse autoriteiten op het Griekse eiland Lesbos een pushback uitvoeren van een groep van 12 mensen, waaronder jonge kinderen en een zes maanden oude baby. Eerst worden de mensen ingeladen in een bestelwagen die hen naar de kust brengt. Daarna worden ze met een rubberboot naar een schip van de Griekse kustwacht gebracht, die ze vervolgens achterlaat op een vlot, midden in de Egeïsche zee.¹⁸ "Wat op deze video's lijkt te staan, is een deportatie", zo reageerde Europees Commissaris voor Migratie Ylva Johansson. "Als dit de waarheid blijkt te zijn, en de video's wijzen heel erg in die richting, dan is dat absoluut onaanvaardbaar".¹⁹ Er volgde echter geen reactie.

De **Griekse premier Mitsotakis** noemde zijn grensbeleid in een interview met CNN "tough but fair".²⁰ Onderzoek van *El Pais* bracht in maart 2023 aan het licht dat de Griekse autoriteiten gespreid over de laatste zes jaar voor meer dan **2,2 miljoen euro aan cash en goederen stalen** van migranten tijdens pushbacks.²¹

Op 14 juni 2023 kenden de acties van de Griekse kustwacht **dodelijke gevolgen** toen een boot met naar schatting 750 mensen aan boord zonk voor de kust van Pylos. Honderden mensen kwamen om het leven. Daaronder veel vrouwen en kinderen die zich beneden in het ruim van de boot bevonden. Slechts 104 mensen overleefden de ramp. Het gaat om de grootste scheepsramp op de Middellandse Zee in bijna tien jaar. Alles wijst erop dat de boot kapseisde tijdens een pushback-operatie waarbij de Griekse kustwacht de boot met een touw weg sleepte uit de Griekse wateren.²²

Polen

In Polen blijven pushbacks plaats vinden aan de grens met Wit-Rusland (**9.531 pushbacks in 2023**)²³ en de grens met Oekraïne (**4.051 pushbacks tussen mei en augustus 2023**).²⁴

Bij deze pushbacks werd op grote schaal geweld gebruikt. Er werd gerapporteerd over **fysiek geweld**, beledigingen en de vernietiging van bezittingen zoals kleding en telefoons. Mensen werden de toegang ontzegd tot toilet, water en voeding en gedwongen zich volledig uit te kleden. Traangas werd ingezet, ook tegen minderjarigen.²⁵

Tijdens de eerste vijf maanden van 2023 kwamen 45 mensen om het leven aan de grens tussen Polen en Wit-Rusland.²⁶ Lokale organisaties linken veel van deze doden aan het Poolse grensbeleid en de illegale pushbacks.²⁷

Libië

Op zee tussen **Libië en Italië** werden volgens de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) **17.190 mensen** onderschept door de Libische kustwacht en teruggebracht naar Libië.²⁸ De Libische kustwacht wordt sinds 2017 door Italië en de EU gefinancierd, getraind en voorzien van materiaal zoals schepen. De EU coördineert de intercepties van de kustwacht via de lucht met drones en vliegtuigen.²⁹ Dit terwijl Libië volgens de VN geen veilig land is voor terugkeer.

In Libië zijn migranten namelijk slachtoffer van een **“systematische cyclus van geweld, met directe betrokkenheid van hoge ambtenaren”**, in die mate dat ze volgens de VN neerkomen op misdaden tegen de menselijkheid. Het gaat onder meer over foltering, seksueel geweld, afpersing, uithongering en slavernij van vrouwen, mannen en kinderen.³⁰ In maart 2023 bracht een VN Fact Finding Missie een rapport naar buiten waarin het de EU opriep om alle directe en indirecte steun aan actoren die betrokken zijn bij deze misdaden, zoals de Libische kustwacht, stop te zetten.³¹

Letland

In Letland werden in 2023 volgens cijfers van de overheid **13.863** mensen die de grens probeerden over te steken tegengehouden door de Letse grenswachters.³²

In juli 2023 rapporteerde het Anti-Foltercomité van de Raad van Europa dat de politiediensten die in het grensgebied patrouilleerden zich schuldig maakten aan **mishandeling van migranten zoals slagen, trappen, knuppelslagen en elektrische schokken** die werden toegebracht, o.a. aan de geslachtsorganen.³³

Op 31 december 2022 zette Artsen zonder Grenzen haar activiteiten in zowel Letland als Litouwen stop omdat pushbacks en overheidsrestricties op de toegang tot patiënten het bieden van medische en psychologische hulp onmogelijk maakte.³⁴

Kroatië

Ook in Kroatië vonden in 2023 op grote schaal pushbacks plaats. Danish Refugee Council rapporteerde **3.331 gewelddadige pushbacks vanuit Kroatië naar Bosnië**.³⁵

In april 2023 bracht Human Rights Watch een rapport uit dat concludeerde dat pushbacks in het land reeds lange tijd een “standaard werkwijze” zijn. Daarbij wordt **systematisch geweld** gebruikt. Het gaat onder meer over: ouders die voor de ogen van hun kinderen met stokken in elkaar geslagen worden, mensen die aan bomen worden vast gebonden, mensen die in de rivier worden gegooid, het toedienen van elektroshocks, het richten van vuurwapens op mensen en dreigen om hen neer te schieten, mensen die over de grond gesleept worden, gedwongen worden om hun schoenen of zelfs al hun kleren uit te doen en vervolgens blootvoets de grens over worden gestuurd. Telefoons, medicijnen, identiteitsdocumenten en voedsel wordt vernietigd of in beslag genomen.³⁶

Litouwen

In Litouwen werden in 2023 **2.643 pushbacks** gerapporteerd aan de grens met Wit-Rusland. De Litouwse overheid publiceert deze cijfers dagelijks.³⁷ Gesprekken van 11.11.11 met een lokale mensenrechtenorganisatie bevestigen de waarachtigheid van die cijfers.

In een statement van april 2023 wees de mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa op **consistente en zorgwekkende rapporten over geweld tegen migranten** in de context van pushbacks naar Wit-Rusland.³⁸

Een lokale hulporganisatie trok in januari 2023 aan de alarmbel over doden aan de grens met Wit-Rusland. De organisatie verzamelde een lijst van 30 vermiste personen. Minstens drie migranten verloren hun benen door de vrieskoude.³⁹

In april 2023 nam het parlement van Litouwen een controversiële wet aan die voorziet dat buitenlandse vrijwilligers het Litouwse grenswachterskorps kunnen versterken. Ze mogen daarbij ook geweld gebruiken tegen mensen die de grens oversteken vanuit Wit-Rusland.⁴⁰

Spanje

In Spanje blijven pushbacks naar Marokko plaatsvinden vanuit de Spaanse enclaves Ceuta en Melilla. In november 2023 werden meer dan **400 mensen verhinderd om het land binnen te komen**. Daarbij zette de Spaanse politie traangas in.⁴¹ Een volledig overzicht voor 2023 is niet beschikbaar. Mensen worden in veel gevallen al tegengehouden door de Marokkaanse grenspolitie die daarbij steun krijgt van Spanje en de EU. Daarbij wordt vaak geweld gebruikt. Eind december werd bij een actie van het Marokkaanse leger en politie 1.100 mensen verhinderd om Spanje binnen te komen.⁴²

Ook op zee voert Spanje pushbacks uit. In augustus onderschepte de Spaanse politie een boot met **168 migranten** op de Atlantische oceaan, waarna ze, zonder onderzoek naar eventuele beschermingsnaden, naar Mauritanië werden gebracht.⁴³

In april 2023 uitte de mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa, na een terreinbezoek, bezorgdheden over het **buitensporig geweld** van de Spaanse politie en het feit dat **er geen mogelijkheden bestaan voor een veilige binnenkomst en toegang tot asiel** in Spanje.⁴⁴ Bij extreem geweld van zowel Spaanse als Marokkaanse grenswachters tijdens een pushback operatie in 2022 in Melilla kwamen 37 mensen om het leven. Meer dan een jaar later werd niemand van de verantwoordelijken voor het gerecht gebracht.⁴⁵

Cyprus

Vanuit Cyprus vonden ook in 2023 pushbacks naar Libanon plaats. In de zomer van 2023 bracht de Cypriotische politie **109 Syrische vluchtelingen** naar Libanon. Minstens 73 van hen werden vervolgens overgedragen aan het Syrische regime. De Verenigde Naties reageerden 'extreem bezorgd' te zijn over deze kettingpushbacks waarbij mensen worden teruggestuurd naar hun land van oorsprong zonder enig onderzoek naar beschermingsnaden.⁴⁶

2. TRENDS

2.1 Poging tot legaliseren

Net als in 2022 ondernamen verschillende lidstaten pogingen om het gebruik van pushbacks te legaliseren in nationale wetgeving. Dit was het geval in Litouwen (april)⁴⁷ en Letland (juni)⁴⁸. Internationale organisaties, waaronder de VN-Vluchtelingenorganisatie uitten hun bezorgdheden. De Europese Commissie trad niet op.

2.2 Nieuwe wind binnen Frontex?

Binnen Frontex waaide in 2023 een nieuwe wind, althans in het discours van de organisatie. Na het ontslag van de vorige directeur Fabrice Leggeri die (na druk van o.a. ngo's) moest opstappen omwille van zijn betrokkenheid bij het toedekken van pushbacks, startte in maart een **nieuwe directeur**: Hans Leijtens. Hij **beloofde een einde te maken aan de "toxische omgeving waarin pushbacks werden toegestaan"** en werk te maken van meer transparantie.⁴⁹ Tijdens een zitting van het Schengen Comité verklaarde hij bovendien dat er "geen bewijzen zijn die aangeven dat reddingsoperaties van ngo's een 'aanzuigefect' creëren."⁵⁰ Een duidelijke koerswijziging met de voorganger, die ngo's meermaals in verband bracht met mensensmokkelaars.⁵¹

Toch werd **Frontex ook in 2023 in verband gebracht met pushbacks** op zee. Amnesty International kaartte aan dat Frontex vliegtuigen en drones gebruikt om mensen op te sporen die proberen om Libië te ontvluchten, om vervolgens de Libische kustwacht te waarschuwen. Deze onderschept de migranten, waarna ze geconfronteerd worden met willekeurige detentie en systematische foltering.⁵² Onderzoek van Lighthouse Reports toonde hoe Frontex en de Maltese regering systematisch de coördinaten van vluchtelingenboten delen met een boot van een Libische militie die banden heeft met Rusland en in verband gebracht wordt met mensenhandel en oorlogsmisdaden.⁵³ In oktober 2023 moest Frontex zich verantwoorden voor het **Europees Hof van Justitie** omdat het agentschap weigerde om documenten vrij te geven met betrekking tot haar surveillance activiteiten in het centrale Middellandse Zeegebied.⁵⁴ In juli 2023 nam het **Europees Parlement** een resolutie aan die de Commissie oproep tot meer transparantie over de samenwerking met o.a Libië. Het Europees Parlement benadrukt dat mensen die gered worden enkel in een veilige plaats mogen worden ontscheept.⁵⁵

Ook zijn er veel vragen bij **de rol van Frontex bij het scheepsdrama voor de Griekse kust** van juni 2023. Het was een drone van Frontex die het schip in nood het eerst spotte. Gezien de staat van het schip en het enorme aantal mensen aan boord was duidelijk dat het ging om een noodsituatie. Frontex verwittigde de Griekse autoriteiten en bood aan om aanwezig te blijven op de locatie. De Grieken droegen Frontex echter op om de locatie te verlaten. Toen Frontex uiteindelijk terugkwam, was het al te laat. De boot was uren eerder al gezonken.⁵⁶ Volgens een 'Serious Incident Report' van de Frontex Fundamental Rights Officer (FRO) over de ramp, vertraagden de Griekse autoriteiten de oproep tot een reddingsoperatie tot op het moment waarop het niet meer mogelijk was alle opvarenden te redden, zetten de Grieken onvoldoende en ongepaste middelen in gezien het aantal personen aan boord en maakten ze geen gebruik van de door Frontex aangeboden middelen. De FRO betreurt ook dat de Griekse autoriteiten relevante informatie achterhielden wanneer ze daarom vroegen in kader van het onderzoek.⁵⁷ Het roept veel vragen op over de capaciteit van Frontex om de naleving van de mensenrechten te garanderen in gezamenlijke operaties met lidstaten. Het gaat niet om een alleenstaand geval. De Fundamental Rights Officer van Frontex merkte in 2022 in een 'Serious Incident Report' op dat "Frontex personeel [systematisch] weggehouden wordt van

locaties waar pushbacks worden uitgevoerd".⁵⁸ Ook bleek uit onderzoek van het Europees anti-fraudebureau OLAF dat Frontex-aanwezigheid in de lucht door de Griekse autoriteiten naar een andere locatie was verplaatst "om te voorkomen dat ze getuige zouden zijn van incidenten in de Egeïsche Zee met een mogelijke grondrechtencomponent".⁵⁹ Daarnaast zette Frontex directeur Leitens in zijn eerste communicatie over het drama de Griekse autoriteiten uit de wind met een statement waarin hij 'zijn solidariteit toonde met de Griekse collega's die hun uiterste deden om de mensen te redden'.⁶⁰ Zonder enig onderzoek af te wachten.

Het agentschap blies warm en koud over een eventuele terugschroeving van de operaties in Griekenland.⁶¹ Artikel 46 van de Frontex verordening bepaalt namelijk dat het agentschap haar activiteiten in een land volledig of gedeeltelijk moet stopzetten "in geval van schendingen van de fundamentele rechten die van serieuze aard zijn of die waarschijnlijk zullen blijven aanhouden".⁶² Het is duidelijk dat die grens in Griekenland al vele jaren overschreden is. Het Europees Parlement vraagt in een resolutie van december 2023 om de Frontex activiteiten terug te schroeven.⁶³

2.3 Outsourcen van pushbacks

In 2023 zagen we ook een verdere externalisering van het grensbeleid naar landen buiten Europa. Hierbij wordt de uitvoering van pushbacks uitbesteed aan derde landen. In Libië is dit al sinds 2017 het geval. Meest in het oog sprong de **EU-Tunesië deal** in de zomer 2023. In september kondigde de Europese Commissie aan om de eerste schijf van 127 miljoen euro over te maken aan Tunesië, o.a. voor de aankoop van schepen, voertuigen en ander materiaal voor de Tunesische kustwacht.⁶⁴ De Europese Ombudsman opende een onderzoek naar de mensenrechtenimplicaties van dit akkoord.⁶⁵ Intussen ondernam **Cyprus** ondernam gelijkaardige stappen naar een samenwerking met **Libanon**. In september 2023 lekte een brief van het Cypriotische ministerie van Binnenlandse Zaken naar de Libanese tegenhanger waarin het de levering van zes boten en trainingen aankondigt tegen het einde van 2024. Cyprus zou ook de lonen van het Libanese leger financieren.⁶⁶ Ook met **Egypte** staat een Europees akkoord in de stijgers, geïnspireerd op de EU-Tunesië deal.⁶⁷

2.4 EU-Migratiepact

Op 20 december bereikten de Europese Raad en het Europese Parlement een akkoord over het Nieuwe Pact voor Asiel en Migratie. Het Pact zorgde helaas niet voor een effectieve aanpak van het toenemend probleem van illegale en gewelddadige pushbacks aan de buitengrenzen. Een beloofd monitoringmechanisme dat moet waken over mensenrechten werd in haar toepassingsgebied beperkt tot de nieuwe screeningprocedure. Dat betekent dat het enkel kan monitoren bij mensen die al in een procedure zitten. Het zal niet kunnen opereren waar het er echt toe doet: in de gebieden waar de grensbewaking plaatsvindt. Dit ondanks pleidooien vanuit het Europees Parlement voor een bredere toepassing.

"Het is nu al blind en tandeloos" zo waarschuwde 11.11.11 samen met 26 andere Belgische organisaties. Bovendien vrezen de organisaties dat de introductie van grensprocedures, die nog meer verantwoordelijkheid leggen bij landen aan de buitengrenzen, ervoor zal zorgen dat die nog meer zullen inzetten op pushbacks om die verantwoordelijkheid te beperken.

2.5 Gebrek aan reactie Europese instellingen

Tegenover de enorme stapel aan bewijzen van illegale pushbacks blijft de reactie van de Europese Commissie grotendeels passief.

In 2023 konden zowel Bulgarije als Roemenië lid worden van de **visumvrije Schengen zone**.⁶⁸ Dit ondanks talloze rapporten die wijzen op systematische pushbacks en banden tussen de grenswachters en criminele bendes.⁶⁹ Eind 2022 was dit ook al het geval voor Kroatië.⁷⁰ De Schengen Border Code vereist nochtans uitdrukkelijk dat de lidstaten zich houden aan het internationale recht, het EU-recht, het Vluchtelingenverdrag en het principe van non-refoulement. Volgens Human Rights Watch was niet voldaan aan die voorwaarden.⁷¹

In december 2023 maakte de EU 10,2 miljard euro aan **financiering vrij voor Hongarije**. De Europese Commissie benadrukte dat Hongarije maatregelen had genomen om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te verbeteren en daarmee voldeed aan de vereisten om toegang te krijgen tot het geld. De voorzitters van de EPP, RENEW, S&D en GREENS/EFA fracties in het parlement bekritiseerden deze beslissing en uitten hun bezorgdheden over de staat van de rechtstaat.⁷² Daarnaast is er **directe EU financiering voor grensbeheer**. In recente jaren kreeg Hongarije 144 miljoen euro, Kroatië 163 miljoen euro en Bulgarije 320 miljoen euro voor grensbeheer. Onderzoek van Lighthouse Reports linkt deze financiering rechtstreeks met clandestiene detentiecentra van waaruit de pushbacks worden uitgevoerd. Zo gebruikte Bulgarije naar schatting 170.000 euro voor de renovatie van een politiestation waar mensen worden opgesloten in kooien en van waaruit pushbacks worden uitgevoerd. De Hongaarse overheid gebruikt door de EU gefinancierde bussen om pushbacks uit te voeren.⁷³

In november 2023 kondigde de Europese Commissie de toewijzing van 259 miljoen euro aan uit het Border Management and Visa Instrument (BMVI) voor projecten gericht op de "versterking van het migratiebeheer en de veiligheid aan de buitengrenzen". 141 miljoen euro zal worden gebruikt voor software in verschillende Europese landen, waaronder Bulgarije, Litouwen en Hongarije om de uitwisseling en verwerking van gegevens tussen grensposten en commandocentra te verbeteren. De financiering zal ook worden gebruikt voor elektronische bewakingsapparatuur aan grensposten in Bulgarije, Letland en Litouwen, en de inzet van mobiele detectieapparatuur in Bulgarije, Griekenland en Litouwen.⁷⁴

Lichtpuntje in 2023 was de eerste stap in een **inbreukprocedure** van de Europese Commissie tegen **Griekenland** met schriftelijke ingebrekestellingen over het niet respecteren van de Europese Opvangrichtlijn en arbitraire detentie.⁷⁵

Binnen de Europese Commissie werd bovendien zelden aan één zeel getrokken. EU migratie Commissaris Ylva Johanson liet zich een aantal keer zeer kritisch uit over de situatie in Griekenland. De Griekse Commissaris verantwoordelijk voor het 'promoten van Europese waarden' Margaritis Schinas verdedigde dan weer het Griekse beleid.⁷⁶ Vanuit de Europese Raad en Europese lidstaten zijn de kritische reacties over de mensenrechtensituatie aan de buitengrenzen op één hand te tellen. Dit gebrek aan daadkracht creëert een **klimaat van straffeloosheid** waarin landen steeds verder over de schreef gaan in zowel praktijk als wetgeving.

2.6 Vluchtelingen claimen rechten

Er was echter ook verzet tegen de illegale pushbacks en dat kwam in de eerste plaats van mensen op de vlucht zelf, die ook in 2023 actie ondernamen tegen het onrecht dat hen wordt aangedaan. Geweld aan de buitengrenzen wordt steeds vaker gedocumenteerd door mensen op de vlucht.⁷⁷ Dit is cruciaal om de aandacht te vestigen op het probleem, politieke actie te vragen en juridische stappen te ondernemen.

In december 2023 daagde Sami Barkal, een Syrische vluchteling die filmde hoe Kroatische grenswachters mede-vluchtelingen sloegen tijdens een pushback, de Kroatische autoriteiten voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.⁷⁸

In Libië kon de organisatie 'Refugees In Libya', via hun werk op sociale media, internationale aandacht vestigen op wat er gebeurt met mensen die onderschept worden door de Libische kustwacht. De organisatie ijvert voor evacuaties uit Libië en een stopzetting van de Europese steun aan de Libische kustwacht. Woordvoerder David Yambio sprak het Europees Parlement toe en werd in november 2023 ontvangen door de paus. De beweging groeit en is nu ook actief in andere landen waar migranten op gelijkaardige problemen botsen, zoals in Tunesië en Egypte.

Daarnaast bieden tal van ngo's en grassroots organisaties, in alle lidstaten hulp aan slachtoffers van pushbacks. In een krimpende ruimte voor middenveld documenteren ze wat er gebeurt en ondernemen ze **juridische stappen**. Soms met succes. In februari veroordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) Hongarije tot een boete van €40.000 voor de dood van een 22-jarige Syrische vluchteling door toedoen van Hongaarse grenswachten in 2016.⁷⁹ In oktober oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) dat de Hongaarse staat het verbod op collectieve uitzettingen en onmenselijke of vernederende behandeling heeft geschonden bij de pushbacks van twee families met kinderen, waaronder één kind met het syndroom van Down.⁸⁰ Begin 2024 werd Griekenland veroordeeld door het EHRM omwille van een pushback op zee in 2014 waarbij geschoten werd op een boot met Syrische vluchtelingen.⁸¹ Er zijn dus juridische successen maar de trage rechtsgang, waarbij mensen tot tien jaar moeten wachten op een uitspraak, bedreigt de effectiviteit van de rechtsbescherming.

In juli 2023 opende de Europese Ombudsman een onderzoek naar de omstandigheden tijdens de schipbreuk voor het Griekse Pylos en de rol van Frontex.⁸²

CONCLUSIE

11.11.11 stelt vast dat gewelddadige pushbacks sinds enkele jaren systematisch deel uitmaken van het grensbeheer in zo goed als alle landen aan de Europese buitengrenzen. In 2023 werd deze tendens niet alleen in de cijfers bevestigd, met 346.004 pushbacks of gemiddeld 947 per dag. Ook in wetgeving dreigen pushbacks steeds meer genormaliseerd te worden.

De telling laat slechts een deel van de realiteit zien. Veel pushbacks gebeuren onopgemerkt op zee of in afgelegen grensregio's.

Nog steeds is brutaal geweld tegen mannen, vrouwen en kinderen tijdens deze pushbacks de rode draad. De menselijke kost van dit beleid is gigantisch. Mensen die reeds enorme trauma's meemaakten bij het ontvluchten van hun land worden opnieuw met vreselijke trauma's geconfronteerd bij hun zoektocht naar bescherming in de EU.

Het geweld aan de buitengrenzen botst nog steeds op stilzwijgen in West-Europese landen. Hierdoor ontstaat minstens de indruk dat ze gebeuren met de goedkeuring van deze lidstaten. Dit terwijl de huidige situatie niet in het voordeel is van de West-Europese landen, die zich zorgen maken over 'secundaire migratiebewegingen' uit andere lidstaten. Respect voor mensenrechten is cruciaal in de weg naar een meer eerlijke spreiding van de verantwoordelijkheden tussen de lidstaten. Gelet op het brutaal geweld in de grenslanden is het evident dat mensen verder willen reizen naar West-Europese landen. Ook de juridische impact is duidelijk. De laatste jaren waren Dublin transfers naar landen als Hongarije, Kroatië en Griekenland vaak onmogelijk omwille van de mensenrechtensituatie.

Met het nieuwe Europese Pact voor Asiel en Migratie werd een grote kans gemist om werk te maken van een effectieve monitoring van de buitengrenzen. Maar het is niet te laat. Ook met het nieuwe Pact blijven pushbacks illegaal. Er zijn voldoende stokken en wortels voor handen om respect voor de Europese regels af te dwingen. Alleen worden deze niet of nauwelijks gebruikt. Dat moet dringend veranderen. 11.11.11 roept België op om als voorzitter van de Europese Raad dringend en stevig actie te ondernemen tegen deze schendingen van de fundamentele rechten. Dit niet doen is een verdere vrijgeleide naar de andere landen aan de buitengrenzen en een verdere normalisering van pushbacks, die nog zeer moeilijk terug te draaien is.

Aanbevelingen

We vragen dat België:

- > Pleit binnen de Europese Raad voor een effectieve en onafhankelijke monitoring die waakt over respect voor fundamentele rechten. Dit betekent:
 - een uitbreiding naar de grensgebieden van de geografische en procedurele scope van het **voorzien monitoringmechanisme** in het EU Migratiepact.
 - garanties dat het mechanisme **onafhankelijk** van de nationale autoriteiten kan werken met betrokkenheid van onafhankelijke organisaties (zoals nationale mensenrechtenorganisaties, ombudsorganisaties, ngo's en internationale organisaties).
 - gegarandeerde en **onbeperkte toegang** tot alle relevante documentatie en gegevens, net als de mogelijkheid om onaangekondigde terreinbezoeken te doen op relevante locaties (politiebureaus, transit/reception centres, pre-removal centres en grensregio's)
- > Als lid van de Frontex management board pleit voor het onmiddellijk **terugschroeven van Frontex activiteiten en om deze te beperken tot monitoring** in lidstaten die systematisch de regels overtreden. Dit is in lijn met de Frontex verordening. Dit is zeker het geval voor **Griekenland**.
- > Een voortrekkersrol speelt in verdere interne **hervormingen van Frontex**, met een sterkere rol voor de Fundamental Rights Officer. 11.11.11 vraagt bovendien dat mensen met mensenrechtenexpertise vertegenwoordigd worden in de Raad van Bestuur van het agentschap.
- > De **deelname van België aan frontexoperaties** voorwaardelijk maakt aan onafhankelijke beoordelingen van de mensenrechtensituatie en de inzet van middelen en personeel op te schorten in geval van schendingen door Frontex of het gastland van de operatie.
- > De **samenwerking van Frontex met niet EU-lidstaten** herbekijkt en onderzoekt of deze niet bijdraagt aan schendingen van de mensenrechten. Dit is zeker het geval voor de samenwerking tussen Frontex en de Libische kustwacht.
- > De **Europese Commissie** aanmoedigt haar rol te spelen als 'Guardian of the Treaties' en in lijn met artikel 258 van het Verdrag betreffende de Werking van de EU **inbreukprocedures** opstart tegen landen die de Europese regelgeving niet respecteren.
- > In **bilaterale contacten** met betrokken lidstaten systematisch aandacht besteedt aan de mensenrechtensituatie inzake grensbeheer en te wijzen op verplichtingen onder internationaal recht.
- > Binnen de EU pleit voor het **afhankelijk maken van financiering** voor grensbeheer aan respect voor mensenrechten en deze op te schorten wanneer die geschonden worden.
- > Zich **verzet tegen het criminaliseren van het werk van mensenrechtenorganisaties en andere ngo's** die actief zijn aan de Europese buitengrenzen of levens redden op de Middellandse Zee.

Bronnen

- ¹ [Meer dan 200.000 illegale pushbacks aan Europese buitengrenzen in 2022 | 11.11.11](#)
- ² [Отблъсква ли България мигранти към Турция? \(24chasa.bg\)](#)
- ³ [Gesprek 11.11.11 Bulgarian Helsinki Committee februari 2024.](#)
- ⁴ [Bulgaria migrant pushbacks: What's behind the rise in violence at the Bulgarian-Turkish border? \(1/4\) - InfoMigrants](#)
- ⁵ [Bulgaria accused of brutal border pushbacks \(france24.com\)](#)
- ⁶ [Bulgaria migrant pushbacks: What's behind the rise in violence at the Bulgarian-Turkish border? \(1/4\) - InfoMigrants](#)
- ⁷ [Europe's Black Sites - Lighthouse Reports](#)
- ⁸ [Gesprek Hungarian Helsinki Committee 17/2/2024.](#)
- ⁹ [Cijfers via Illegális migráció alakulása - heti bontásban | A Rendőrség hivatalos honlapja \(police.hu\).](#) Maandoverzicht via Hungarian Helsinki Committee.
- ¹⁰ [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#)
- ¹¹ [Hungary has failed to fulfil its obligations under EU law in the area of procedures for granting international protection and returning illegally staying third-country nationals \(europa.eu\)](#)
- ¹² [NO NAME KITCHEN AND THE NEWEST BORDER VIOLENCE SPECIAL REPORT: WE PRESENT THE BLOODY BORDERS PROJECT – No Name Kitchen](#)
- ¹³ [Aegean Boat Report on X: "Annual report for 2023 from Aegean Boat Report. In 2023 Aegean Boat Report have registered 904 illegal pushbacks in the Aegean Sea, performed by the Hellenic coast guard, 25.855 people, children, women and men, have been denied their right to seek asylum, their human rights have... https://t.co/uwbeelqcmA" / X \(twitter.com\)](#)
- ¹⁴ [GCR - Ενημερωτικό Σημείωμα του ΕΣΠ](#)
- ¹⁵ [in-plain-sight_the-human-cost-of-migration-policies-at-greek-sea-borders.pdf \(msf.hk\)](#)
- ¹⁶ [Greek coast guard rescues migrants, accused of further pushbacks - InfoMigrants](#)
- ¹⁷ [Drift-backs In The Aegean Sea ← Forensic Architecture \(forensic-architecture.org\)](#)
- ¹⁸ [Video Shows Greece Abandoning Migrants at Sea - The New York Times \(nytimes.com\)](#)
- ¹⁹ [EU's Johansson slams Greece over 'deportation' of migrants – POLITICO](#)
- ²⁰ [Greek PM hails 'tough but fair' migration policy on election trail | Greece | The Guardian](#)
- ²¹ [Migrantes desvalijados por las fuerzas de seguridad de Grecia en la frontera de Europa | Internacional | EL PAÍS \(elpais.com\)](#)
- ²² [11.11.11 verwelkomt onderzoek EU Ombudsman naar Griekse scheepsdrama | 11.11.11](#)
- ²³ [2023 Overview both pages \(drc.ngo\)](#)
- ²⁴ [prab-report-may-to-august-2023-_final.pdf \(drc.ngo\)](#)
- ²⁵ [prab-report-may-to-august-2023- _final.pdf \(drc.ngo\)](#)
- ²⁶ [Grupa Granica on X: "\(2/2\) !!Today in the morning police shared information about another death victim of the humanitarian crisis on the Polish-Belarusian border. 🕒 It is 45th case of death that could probably have been avoided. 🕒 The body was found in the Świsłocz river in the area of Łosiniany." / X \(twitter.com\)](#)
- ²⁷ [EU Eastern Borders: More Deaths at Poland Belarus Border as Reports of Pushbacks, Detention and Crack-down on Solidarity Continue. Council of Europe Concerned over Pushbacks and Criminalisation in Latvia | European Council on Refugees and Exiles \(ECRE\)](#)
- ²⁸ [IOM Libya on X: "From 7 - 13 January 2024, 119 migrants were intercepted and returned to Libya. 🇺🇳 IOM Libya's Maritime Update https://t.co/hJkSgboVn" / X \(twitter.com\)](#)
- ²⁹ [EU: Frontex Complicit in Abuse in Libya | Human Rights Watch \(hrw.org\)](#)
- ³⁰ [Report-on-assisted-return-and-reintegration.pdf \(ohchr.org\)](#)
- ³¹ [Report of the Independent Fact-Finding Mission on Libya \(A/HRC/52/83\) \(Advance Edited Version\) \[EN/AR\] - Libya | ReliefWeb](#)
- ³² [No persons detected attempting to illegally cross Latvia-Belarus border for tenth day in a row \(baltictimes.com\)](#)
- ³³ [Council of Europe anti-torture Committee \(CPT\) publishes report on its 2022 visit to Latvia - CPT \(coe.int\)](#)

-
- ³⁴ [Serious concerns for migrant welfare in Lithuania and Latvia remain as projects close | MSF](#)
- ³⁵ [2023 Overview both pages \(drc.ngo\)](#)
- ³⁶ ["Like We Were Just Animals": Pushbacks of People Seeking Protection from Croatia to Bosnia and Herzegovina | HRW](#)
- ³⁷ <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/neileistu-neteisetu-migrantu-statistika/>
- ³⁸ [Lithuania: human rights should be at the centre of the parliamentary debate on migration and asylum - Commissioner for Human Rights \(coe.int\)](#)
- ³⁹ ["There are bodies in the forest": Missing migrants worry activists on Lithuania-Belarus border | Euronews](#)
- ⁴⁰ [Lithuania law to allow 'volunteer' border guards to use violence \(euobserver.com\)](#)
- ⁴¹ [Más de 400 inmigrantes subsaharianos intentan entrar en Ceuta en un salto masivo \(elconfidencial.com\)](#)
- ⁴² [Au Maroc, plus d'un millier de migrants ont été interpellés dans le nord du pays, près des enclaves de Ceuta et Melilla \(lemonde.fr\)](#)
- ⁴³ [El Gobierno avala las expulsiones 'en caliente' marítimas en medio de la crisis en Canarias \(heraldo.es\)](#)
- ⁴⁴ [Report on Spain following the visit from 21 to 25 November 2022, by Dunja Mijatovic, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe \(coe.int\)](#)
- ⁴⁵ [ECCHR: Press release](#)
- ⁴⁶ [Cyprus is sending Syrian migrants back to Lebanon. The UN is concerned but Cypriots say it's lawful | AP News](#)
- ⁴⁷ [Lithuania: rapporteur on pushbacks expresses grave concerns about the legality of amendments to new border protection law \(coe.int\)](#)
- ⁴⁸ [UNHCR concerned with new legislation in Latvia – UNHCR Northern Europe](#)
- ⁴⁹ [New EU border chief vows to clean up Frontex agency as migrant numbers surge – POLITICO](#)
- ⁵⁰ [The head of Frontex: «There is no evidence that NGOs attract migrants» - L'Unione Sarda English](#)
- ⁵¹ [NGO rescues off Libya encourage traffickers, says EU borders chief | Refugees | The Guardian](#)
- ⁵² [Contribution to European Ombudsman's Strategic Inquiry OI/3/2023/MHZ - The Role of the European Border and Coast Guard Agency \(Frontex\) in the Context of Search and Rescue Operations – European Institutions Office \(amnesty.eu\)](#)
- ⁵³ [Frontex and the pirate ship - Lighthouse Reports](#)
- ⁵⁴ [EU: Frontex's lack of transparency on Libyan cooperation to be heard in court - Amnesty International](#)
- ⁵⁵ [Search and rescue: MEPs demand more EU action to save lives at sea | News | European Parliament \(europa.eu\)](#)
- ⁵⁶ [Frontex statement following tragic shipwreck off Pylos \(europa.eu\)](#)
- ⁵⁷ [Pylos Frontex Incident Report.pdf - Google Drive](#)
- ⁵⁸ [Where was Frontex when 600 people died in the Med? | openDemocracy](#)
- ⁵⁹ [OLAF Final Report on Frontex - FragDenStaat](#)
- ⁶⁰ [Daphne Tolis on X: "Statement by a Frontex representative in Kalamata at 17:20 pm. #Greece 🇬🇷 Daphne Tolis https://t.co/WhEXZOgAYL" / X \(twitter.com\)](#)
- ⁶¹ [Frontex threatens to suspend its activities in Greece \(lemonde.fr\)](#)
- ⁶² [Regulation \(EU\) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations \(EU\) No 1052/2013 and \(EU\) 2016/1624 \(europa.eu\)](#)
- ⁶³ [Frontex: MEPs want an effective border agency compliant with fundamental rights | News | European Parliament \(europa.eu\)](#)
- ⁶⁴ [Commission announces almost €127 million in support of the implementation of the Memorandum of Understanding with Tunisia and in line with the 10-point plan for Lampedusa - European Commission \(europa.eu\)](#)
- ⁶⁵ [How the European Commission intends to guarantee respect for human rights in the context of the EU-Tunisia Memorandum of Understanding | Case | European Ombudsman \(europa.eu\)](#)
- ⁶⁶ [Leaked letter on intended Cyprus-Lebanon joint border controls: increased deaths and human rights violations - EuroMed Rights](#)
- ⁶⁷ [Gaza war 'pressing' EU on Egypt anti-migrant deal \(euobserver.com\)](#)
- ⁶⁸ [Bulgaria and Romania to join Schengen area \(europa.eu\)](#)
- ⁶⁹ [Anti-migrant EU pilot projects net results in Bulgaria, Romania \(euobserver.com\)](#)
- ⁷⁰ [EU admits Croatia to Schengen Without Regard To Abuses at the Border - Croatia | ReliefWeb](#)

-
- ⁷¹ [EU admits Croatia to Schengen Without Regard To Abuses at the Border | Human Rights Watch \(hrw.org\)](#)
- ⁷² [Leaders letter CPR PS copy \(greens-efa.eu\)](#)
- ⁷³ [Europe's Black Sites - Lighthouse Reports](#)
- ⁷⁴ [Commission provides over EUR 250 million of additional funding to reinforce border security and migration management - European Commission \(europa.eu\)](#)
- ⁷⁵ [January Infringements package: key decisions \(europa.eu\)](#)
- ⁷⁶ [Migration commissioner: Greek pushback film 'clear deportation' \(euobserver.com\)](#)
- ⁷⁷ [Consolidated Rescue Group on X: "'Migrants drown in the Aegean Sea' Consolidated Rescue Group obtained videos documenting the drowning of migrants after they were intercepted by the #Greek Coast Guard and then returned to Turkish waters in rubber baskets. https://t.co/oYb6PJl2Qm" / X \(twitter.com\)](#)
- ⁷⁸ [How a Syrian refugee is standing up to brutal Croatian pushbacks in court | Croatia | The Guardian](#)
- ⁷⁹ [Hungary fined almost €40,000 over refugee death – DW – 02/02/2023](#)
- ⁸⁰ [Asylum-seeking families with small children win in the ECtHR against Hungary \(helsinki.hu\)](#)
- ⁸¹ [Judgments of 16.01.2024 \(coe.int\)](#)
- ⁸² [Ombudsman asks Frontex about role in rescue operations after Greek boat tragedy | Press release | European Ombudsman \(europa.eu\)](#)

contact

FLOR DIDDEN
Beleidsmedewerker Migratie
Flor.Didden@11.be
+32 2 536 11 95

Strength in numbers